

ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ
“УНІВЕРСИТЕТ КОРОЛЯ ДАНИЛА”
Факультет суспільних і прикладних наук
Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з методичної роботи

Ярослав ШТАНЬКО
«29» серпня 2025 р.

ПСИХОЛОГІЯ СІМ'Ї
СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Галузь знань:	05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність:	053 Психологія
Освітньо-професійна (освітньо-наукова програма)	«Психологія»
Освітній рівень:	Перший (бакалаврський)
Статус дисципліни:	Обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання:	українська

м. Івано-Франківськ
2025

РОЗРОБНИК:

к. психол. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри психології

Олена ХАЛІК

ЗАТВЕРДЖЕНО:

на засіданні кафедри психології

протокол № 1 від 27.08.2025

в. о. завідувача кафедри психології

Олена ХАЛІК

УЗГОДЖЕНО:

Гарант ОПП

Олег ЗАПУХЛЯК

СХВАЛЕНО:

на засіданні Науково-методичної ради, протокол №1 від 29.08.2025 р.

е-mail	olena.khalik@ukd.edu.ua
Номер аудиторії чи кафедри	Кафедра психології, ауд.316
Посилання на сайт	https://ukd.edu.ua
Сторінка курсу в СДО	https://online.ukd.edu.ua/

ВСТУП

Анотація навчальної дисципліни. Курс **Психологія сім'ї**» спрямований на формування у здобувачів вищої освіти цілісного уявлення про сім'ю як соціально-психологічний феномен, її функції, динаміку розвитку, взаємодію та роль у становленні особистості. У курсі розглядаються провідні вітчизняні та зарубіжні концепції сімейної психології, включаючи як класичні підходи, так і сучасні, в тому числі і українських дослідників. Значна увага приділяється вивченню особливостей стосунків у парі, батьківсько-дитячої взаємодії, проблем і ресурсів сім'ї в умовах соціальних змін та кризових ситуацій.

Метою навчальної дисципліни «Психологія сім'ї» є ознайомлення студентів із закономірностями формування, функціонування та розвитку сім'ї як малої соціальної групи, розкриття психологічних механізмів міжособистісних стосунків у подружжі, батьківсько-дитячих стосунках та між поколіннями, а також формування уявлень про сучасні тенденції трансформації сімейних моделей у суспільстві.

Завдання курсу:

- ознайомити студентів із базовими теоретичними підходами до розуміння феномена сім'ї;
- сформувати знання про закономірності функціонування та розвитку сім'ї на різних етапах її життєвого циклу;
- розкрити механізми стосунків у парі та батьківсько-дитячої взаємодії, проаналізувати поняття сімейних ролей, кордонів, коаліцій тощо;
- розвинути навички аналізу сімейних ситуацій та виявлення ресурсів і проблемних зон;
- сформувати здатність інтегрувати український та зарубіжний досвід сімейної психології для практичного застосування.

Здобувачі вищої освіти повинні знати:

- основні теорії та підходи в сімейній психології (психоаналітичний, системний, когнітивно-поведінковий, гуманістичний тощо);
- закономірності розвитку подружніх і батьківсько-дитячих стосунків;
- методи діагностики сімейних стосунків, стилів виховання, сімейних ролей та інших соціально-психологічних явищ в сімейній системі;
- принципи етичної та правової відповідальності у роботі з сім'єю,
- соціокультурні особливості української сім'ї, сучасні виклики (війна, міграція, економічні зміни) та їх вплив на сімейні стосунки.

Здобувачі вищої освіти повинні **уміти**:

- аналізувати структуру та динаміку сімейних систем;
- застосовувати методики психодіагностики сімейних стосунків (тести, опитувальники, методи спостереження, інтерв'ю);
- інтерпретувати результати та формулювати психологічні висновки;
- визначати проблемні зони й ресурси сім'ї у складних життєвих обставинах;
- критично осмислювати та інтегрувати досвід української та зарубіжної психології у власну професійну практику.

Професійні компетентності та результати навчання, яких набувають здобувачі освіти внаслідок вивчення навчальної дисципліни «Загальна психологія» (шифри та зміст компетентностей та програмних результатів навчання вказано відповідно до ОПП «Психологія», введеної в дію ЗВО «Університет Короля Данила» «01» вересня 2023 року).

Шифр та назва компетентності	Шифр та назва програмних результатів навчання
ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій та методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.	ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.	ПРН 2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.	ПРН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.	ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
ЗК8. Навички міжособистісної взаємодії.	ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги
ЗК9 Здатність працювати в команді.	ПРН9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).
ЗК10. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.	ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.
СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології	ПРН 11. Скласти та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).
СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.	ПРН12. Скласти та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.
СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності	ПРН13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно

та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів реального втручання)	ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.
СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій	ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.
СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.	ПРН18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначити зміст запиту до супервізії.
-	ПРН20. Організовувати і здійснювати психологічну підтримку в умовах підвищеного соціального напруження, травматичного досвіду або наслідків воєнних дій.

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс	3		
Семестр	5		
Кількість кредитів ЄКТС	3		
Аудиторні навчальні заняття		денна форма	заочна форма
	лекції	20 (в годинах)	4 (в годинах)
	практичні	22 (в годинах)	4 (в годинах)
Самостійна робота	Самостійна робота	48 (в годинах)	82 (в годинах)
Форма підсумкового контролю	Залік		

Структурно-логічна схема вивчення навчальної дисципліни:

Пререквізити	Постреквізити
Вступ до спеціальності, Основи психології, Психологія розвитку	Реабілітаційна психологія

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Перелік тем лекційного матеріалу

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї

Тема 1. Психологія сім'ї як галузь психології (2 год)

Загальна характеристика психології сім'ї як науки. Об'єкт і предмет психології сім'ї, її завдання. Місце психології сім'ї у системі наук. Сім'я як соціально-психологічний феномен. Взаємозв'язок сім'ї та суспільства.

Питання для самостійного вивчення. Зв'язок психології сім'ї з іншими галузями психології [1, 4, 7].

Тема 2. Основні теоретичні моделі сім'ї (2 год)

Теоретичні моделі сім'ї та сімейних стосунків на макросистемному (еволюціонізм, емпіризм, структурний функціоналізм, соціально-біологічний та соціально-екологічний підхід) рівні. Мікросистемний рівень аналізу сімейних стосунків (індивідуальний рівень: психоаналітичні та психодинамічні моделі, гуманістичні моделі, екологічні та ресурсні моделі; системний рівень - системні та інтегративні моделі).

Питання для самостійного вивчення. Біхевіористські та когнітивно-поведінкові моделі сім'ї. Соціокультурні моделі [3, 6].

Змістовий модуль 2. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СИСТЕМА

Тема 3. Сучасна сім'я, типологія та характеристики (2 год.)

Сім'я як система. Типології сім'ї: за кількістю поколінь: нуклеарна, розширена; за кількістю партнерів: моногамна, полігамна; за ролями і владою: патріархальна, матріархальна, егалітарна (партнерська); за рівнем благополуччя: зріла / проблемна, благополучна / неблагополучна; за функціональністю: гармонійна, конфліктна, дезадаптивна. Циркулярна

модель функціонування сім'ї за Д. Олсоном. Форми шлюбно-сімейних стосунків. Фактори, що впливають на взаємовідносини в сім'ї. Сучасна модель сім'ї та її особливості. Сімейна відповідальність. Домінування у сім'ї. Риси сучасних моделей сім'ї. Психологічно благополучна та неблагополучна сім'я (зріла та проблемна сім'я). Традиційні (господарчо-економічна, репродуктивна, регенеративна, освітньо-виховна, рекреативна, психотерапевтична та ін.) та сучасні функції сім'ї.

Питання для самостійного вивчення. Сучасні виклики для української сім'ї [2, 4, 6].

Тема 4. Структура сім'ї та її основні характеристики (2 год).

Сімейна система та структура сім'ї. Характеристика структурних елементів сім'ї. Чисельний і персональний склад сім'ї. Функціонально-рольовий характер сімейних стосунків. Сімейні підсистеми. Стабілізатори сімейної системи. Сімейна історія. Міфи і легенди. Сімейні ролі. Сімейні правила, сімейні цінності, традиції і ритуали. Сімейні ролі й сімейна рольова структура. Види сімейних ролей, їх особливості.

Питання для самостійного вивчення. Сімейні кордони. Стереотипи взаємодії [1, 6, 7].

Тема 5. Життєвий цикл сім'ї (2 год)

Динаміка сімейних стосунків. Періодизації сімейного життя. Період запліднення та його завдання. Дошлюбні фактори ризику. Моделі вибору супутника життя. Шлюб як психологічне ставлення (К.-Г. Юнг). Молода сім'я, її завдання та особливості: адаптація партнерів; встановлення спільних норм, традицій; фінансові та побутові виклики. Народження дитини як етап у розвитку сім'ї. Особливості цього періоду, його функції. Сім'я з дітьми раннього та дошкільного віку. Сім'я з дітьми шкільного віку. Сім'я з дітьми-підлітками. Відокремлення дітей від батьківської сім'ї («феномен спустошеного гнізда»).

Питання для самостійного вивчення. Сім'я з одруженими дітьми та внуками. Сім'я літніх батьків.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПОДРУЖНІ ТА БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧІ СТОСУНКИ

Тема 6. Психологія подружніх стосунків (2 год)

Формування подружньої пари. Теоретичні підходи до побудови сімейних стосунків: теорія "Стимул–Цінність–Роль" Б. Мурстейна, теорія

"фільтрів" А.Керкгоффа й К.Девіса, теорія комплементарних потреб Р.Уінча, "кругова теорія любові" А.Рейса тощо. Мотивація вступу у шлюб. Сутність індивідуальних потреб у шлюбі. Періоди формування подружньої пари. Подружня сумісність. Подружні ролі, розподіл обов'язків. Узгодженість рольових позицій у сім'ї та особливості спілкування. Подружня комунікація, її специфіка. Гендерні аспекти сімейної взаємодії.

Питання для самостійного вивчення. Інструментальна теорія обрання чоловіка чи дружини Р.Сентерса. Чинники задоволеності шлюбом [5, 6].

Тема 7. Психологія батьківства та батьківсько-дитячих стосунків (2 год.)

Батьківство як соціально-психологічний феномен. Сучасні моделі батьківства (традиційна, партнерська, дистанційна). Психологічна готовність до батьківства. Види готовності. Типологія батьківського ставлення. Стадії розвитку батьківства. Когнітивна, емоційна та поведінкова складові батьківства. Фактори, що впливають на батьківсько-дитячі стосунки. Стилі виховання, вплив сімейного клімату на розвиток дитини. Типи батьківсько-дитячих стосунків. Дитячо-батьківські стосунки в період дошкільного та молодшого шкільного віку. Стосунки батьків з підлітками та юнацтвом. Дорослі діти та їх літні батьки.

Питання для самостійного вивчення. Стилі виховання, вплив сімейного клімату на розвиток дитини. Дорослі діти та їх літні батьки [5, 6, 7].

Тема 8. Сімейні конфлікти (2 год.)

Конфлікт як невід'ємна частина сімейного життя. Види сімейних конфліктів. Види конфліктів за складом учасників: подружні конфлікти, батьківсько-дитячі та міжпоколінні конфлікти. Види конфліктів за змістом: побутові; матеріально-економічні; ціннісні (релігія, виховання, світогляд); рольові (розподіл обов'язків, очікувань); інтимно-особистісні. Причини конфліктів. Наслідки конфліктів.

Питання для самостійного вивчення. Методи діагностики, профілактики та врегулювання сімейних конфліктів [1, 6].

Змістовий модуль 4. СІМ'Я У КРИЗОВИХ СИТУАЦІЯХ ТА ДОПОМОГА СІМ'І

Тема 9. Сімейні кризи (2 год)

Характеристика сімейних криз. Ознаки сімейної кризи. Різновиди сімейних криз. Нормативні та ненормативні сімейні кризи. Кризові періоди у розвитку подружніх стосунків. Прояви сімейної кризи на індивідуальному рівні, у нуклеарній сім'ї, у розширеній сім'ї. Чинники руйнування шлюбно-сімейних стосунків. Типи розлучень. Концепція розпаду емоційних стосунків (Дж.А.Лі). Стадії розлучення. Стратегії поведінки у ситуації розлучення (модель Кюблер-Рос). Соціально-психологічних наслідки розлучення. Характеристика ситуації після розлучення.

Питання для самостійного вивчення. Діалектична модель процесу розлучення Маслоу. Емоційні реакції дітей та підлітків на розлучення батьків [5, 6].

Тема 10. Сім'я в умовах війни, міграції, соціальних трансформацій (2 год)

Сім'я як індикатор соціальних змін. Війна, масова міграція, глобалізація як чинники трансформації сімейних відносин. Трудова міграція і феномен «діти заробітчан». Сім'я в умовах війни: розлука через службу в ЗСУ/евакуацію, втрати членів сім'ї, вплив воєнних обставин на подружні та батьківсько-дитячі стосунки.

Питання для самостійного вивчення. Сім'я в цифрову епоху: віртуальні стосунки, кіберсоціалізація. Дистанційне батьківство [5, 6, 7].

Зміст практичних занять

Змістовий модуль 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПСИХОЛОГІЇ СІМ'Ї

Тема 1. Психологія сім'ї як галузь психології (2 год)

Загальна характеристика психології сім'ї як науки. Об'єкт і предмет психології сім'ї, її завдання. Місце психології сім'ї у системі наук. Сім'я як соціально-психологічний феномен. Взаємозв'язок сім'ї та суспільства. Зв'язок психології сім'ї з іншими галузями психології.

Завдання для самостійної роботи. 1. Знайдіть 2–3 статті чи новини у медіа, де йдеться про проблеми сімейного життя. Проаналізуйте і представте у вигляді слайдів з посиланнями, чи можна розглядати ці приклади з точки зору психології сім'ї як науки.

або

Напишіть невелике есе на 0,5 стр. з наведенням прикладів (2–3) того, як зміни в суспільстві вплинули на функції сім'ї (наприклад, війна, цифровізація, міграція).

Тема 2. Методи соціально-психологічної діагностики сім'ї (2 год)

Психодіагностика сім'ї. Основні методи дослідження сім'ї в психології: спостереження, опитування, інтерв'ю, тестові методики, сімейна соціометрія, проєктивні техніки. Психодіагностика подружніх стосунків. Методи визначення подружньої сумісності. Методи визначення особливостей психологічного клімату сім'ї. Генограма та інші системні методи аналізу сімейних взаємин. Діагностика особливостей виховання батьків, процесів взаємодії батьків з дітьми. Використання контент-аналізу й аналізу документів у роботі психолога з сім'єю.

Завдання для самостійної роботи. Опрацюйте літературу про метод генограми. Створіть генограму власної сім'ї (не менше 3 поколінь), опишіть, яку інформацію можна з неї отримати, як її можна використовувати в практиці консультування сімей.

або

Виконайте методичку “Сімейна соціометрія” з 1 досліджуванним, опишіть, яку інформацію можна отримати в результаті і як її можна використовувати в практиці консультування сімей.

Змістовий модуль 2. СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА СИСТЕМА

Тема 3. Сучасна сім'я, типологія та характеристики (2 год.)

Сім'я як система. Типології сім'ї: за кількістю поколінь: нуклеарна, розширена; за кількістю партнерів: моногамна, полігамна; за ролями і владою: патріархальна, матріархальна, егалітарна (партнерська); за рівнем благополуччя: зріла / проблемна, благополучна / неблагополучна; за функціональністю: гармонійна, конфліктна, дезадаптивна. Циркулярна модель функціонування сім'ї за Д. Олсоном. Форми шлюбно-сімейних стосунків. Фактори, що впливають на взаємовідносини в сім'ї. Сучасна модель сім'ї та її особливості. Сімейна відповідальність. Домінування у сім'ї. Риси сучасних моделей сім'ї. Психологічно благополучна та неблагополучна сім'я (зріла та проблемна сім'я). Традиційні (господарчо-економічна, репродуктивна, регенеративна, освітньо-виховна, рекреативна, психотерапевтична та ін.) та сучасні функції сім'ї. Сучасні виклики для української сім'ї.

Завдання для самостійної роботи. Знайдіть 2–3 статті чи матеріали в українських ЗМІ про сучасні форми шлюбів (цивільні, повторні, гостьові тощо). Напишіть короткий аналіз з вказанням посилань, які переваги й проблеми цих форм найчастіше обговорюють у суспільстві.

Тема 4. Структура сім'ї та її основні характеристики (4 год).

Сімейна система та структура сім'ї. Характеристика структурних елементів сім'ї. Чисельний і персональний склад сім'ї. Функціонально-рольовий характер сімейних стосунків. Сімейні підсистеми. Стабілізатори сімейної системи. Сімейна історія. Міфи і легенди. Сімейні ролі. Сімейні правила, сімейні цінності, традиції і ритуали. Сімейні ролі й сімейна рольова структура. Види сімейних ролей, їх особливості. Сімейні кордони. Стереотипи взаємодії.

Завдання для самостійної роботи. Обрати фільм чи серіал, де представлені 2-3 покоління сім'ї, проаналізувати які в межах сім'ї є підсистеми, які стосунки в межах підсистем, як вони взаємодіють між собою (чи підтримують одна одну, чи конфліктують). Проаналізувати, які правила сім'ї існують, як розподілені ролі. Чи є баланс влади, чи хтось із підсистем домінує?

Зробити висновок, чи сприяє структура даної сім'ї гармонії в стосунках чи конфліктам.

Тема 5. Життєвий цикл сім'ї (2 год)

Динаміка сімейних стосунків. Періодизації сімейного життя. Період зваблювання та його завдання. Дошлюбні фактори ризику. Моделі вибору супутника життя. Шлюб як психологічне ставлення (К.-Г. Юнг). Молода сім'я, її завдання та особливості: адаптація партнерів; встановлення спільних норм, традицій; фінансові та побутові виклики. Народження дитини як етап у розвитку сім'ї. Особливості цього періоду, його функції. Сім'я з дітьми раннього та дошкільного віку. Сім'я з дітьми шкільного віку. Сім'я з дітьми-підлітками. Відокремлення дітей від батьківської сім'ї («феномен спустошеного гнізда»). Сім'я з одруженими дітьми та внуками. Сім'я літніх батьків.

Завдання для самостійної роботи. 1. Зобразіть у вигляді метафор основні етапи розвитку сім'ї.

2. Порівняйте і представте у вигляді таблиці особливості сімей на етапі молодого сім'ї та сім'ї з підлітками:

- основні завдання;
- джерела конфліктів;

- психологічні ресурси.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. ПОДРУЖНІ ТА БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧІ СТОСУНКИ

Тема 6. Психологія подружніх стосунків (2 год)

Формування подружньої пари. Мотивація вступу у шлюб. Сутність індивідуальних потреб у шлюбі. Періоди формування подружньої пари. Подружні ролі, розподіл обов'язків. Сутність індивідуальних потреб у шлюбі. Класифікація сімейних функцій та їх характеристика. Класифікація основних ролей у сім'ї. Узгодженість ролевих позицій у сім'ї та особливості спілкування.

Завдання для самостійної роботи. Візьміть міні-інтерв'ю у подружньої пари, яка разом 5–10 років. З'ясуйте, як вони ділять обов'язки та які чинники допомагають підтримувати узгодженість. Складіть короткий конспект результатів інтерв'ю, зробіть висновки.

Тема 7. Психологія батьківства та батьківсько-дитячих стосунків (2 год.)

Батьківство як соціально-психологічний феномен. Сучасні моделі батьківства (традиційна, партнерська, дистанційна). Психологічна готовність до батьківства. Види готовності. Типологія батьківського ставлення. Стадії розвитку батьківства. Когнітивна, емоційна та поведінкова складові батьківства. Фактори, що впливають на батьківсько-дитячі стосунки. Стилi виховання, вплив сімейного клімату на розвиток дитини. Типи батьківсько-дитячих стосунків. Дитячо-батьківські стосунки в період дошкільного та молодшого шкільного віку. Стосунки батьків з підлітками та юнацтвом. Дорослі діти та їх літні батьки.

Завдання для самостійної роботи. 1. Проведіть невелике опитування (10–15 респондентів) за темою «Яким повинен бути сучасний батько?» «Якою повинна бути сучасна матір?» Результати представте у вигляді презентації.

2. Опишіть приклад сім'ї, де один із батьків перебуває за кордоном чи на службі в ЗСУ. Визначте можливі ризики для стосунків з дитиною і запропонуйте 2–3 методи збереження емоційного контакту. Результати представте у вигляді презентації.

Тема 8. Сімейні конфлікти (2 год.)

Конфлікт як невід'ємна частина сімейного життя. Види сімейних конфліктів. Види конфліктів за складом учасників: подружні конфлікти, батьківсько-дитячі та міжпоколінні конфлікти. Види конфліктів за змістом: побутові; матеріально-економічні; ціннісні (релігія, виховання, світогляд); рольові (розподіл обов'язків, очікувань); інтимно-особистісні. Причини конфліктів. Наслідки конфліктів. Методи діагностики, профілактики та врегулювання сімейних конфліктів.

Завдання для самостійної роботи. 1. Доберіть і проаналізуйте сімейний конфлікт з художнього фільму / серіалу за визначеною схемою.

2. Знайдіть 2 наукові джерела (одне українське, одне зарубіжне), які описують способи роботи з сімейними конфліктами або стратегії їх профілактики і на основі цих робіт створіть презентацію на 5–7 слайдів, вказавши обов'язково бібліографічний опис джерел.

Змістовий модуль 4. Сім'я у кризових ситуаціях та допомога сім'ї

Тема 9. Сімейні кризи (2 год)

Характеристика сімейних криз. Ознаки сімейної кризи. Різновиди сімейних криз. Нормативні та ненормативні сімейні кризи. Кризові періоди у розвитку подружніх стосунків. Прояви сімейної кризи на індивідуальному рівні, у нуклеарній сім'ї, у розширеній сім'ї. Чинники руйнування шлюбно-сімейних стосунків. Типи розлучень. Концепція розпаду емоційних стосунків (Дж.А.Лі). Стадії розлучення. Стратегії поведінки у ситуації розлучення (модель Кюблер-Рос). Соціально-психологічні наслідки розлучення. Характеристика ситуації після розлучення. Діалектична модель процесу розлучення Маслоу. Емоційні реакції дітей та підлітків на розлучення батьків.

Завдання для самостійної роботи. 1. Порівняйте кризу подружніх стосунків на рівні нуклеарної сім'ї та розширеної (наприклад, коли активно втручаються батьки подружжя). У чому різниця динаміки і наслідків?

2. Побудуйте «лінію часу» сімейних криз, які найчастіше трапляються у життєвому циклі сім'ї (нормативні та ненормативні). Додайте приклади з українського контексту (війна, міграція, втрати).
або

Розробіть інформаційний буклет «Як допомогти дітям пережити розлучення батьків».

Тема 10. Сім'я в умовах війни, міграції, соціальних трансформацій (2 год)

Сім'я як індикатор соціальних змін. Війна, масова міграція, глобалізація як чинники трансформації сімейних відносин. Трудова міграція і феномен «діти заробітчани». Сім'я в умовах війни: розлука через службу в ЗСУ/евакуацію, втрати членів сім'ї, вплив воєнних обставин на подружні та батьківсько-дитячі стосунки. Сім'я в цифрову епоху: віртуальні стосунки, кіберсоціалізація. Дистанційне батьківство.

Завдання для самостійної роботи. 1. Зробити порівняльний аналіз двох типів сімей на вибір:

1 варіант:

- а) сім'я з дітьми, де один з батьків працює за кордоном;*
- б) сім'я з дітьми, розділена війною (один з батьків в ЗСУ).*

2 варіант:

- а) сім'я з дітьми, розділена війною (один з батьків в ЗСУ).*
- б) сім'я з дітьми, розділена війною (батько в Україні, мати з дітьми в еміграції).*

Визначити спільні та відмінні психологічні проблеми та ресурси.

2. Складіть «генограму майбутнього» – як може виглядати типова українська сім'я через 10–15 років під впливом війни, міграційних процесів та цифровізації. Відобразіть зміни у структурі сім'ї, формах спілкування, вихованні дітей.

Розподіл годин, виділених на вивчення дисципліни «Психологія сім'ї»

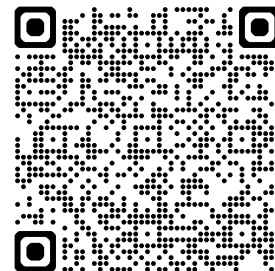
Найменування видів робіт	Розподіл годин	
	денна форма	заочна форма
1 семестр		
Самостійна робота, год, у т.ч.:		
Опрацювання матеріалу, викладеного на лекціях		
Підготовка до практичних занять та контрольних заходів		

Підготовка до поточного контролю		
Опрацювання матеріалу, винесеного на самостійне вивчення		

ПОЛІТИКА КУРСУ

1) щодо системи поточного і підсумкового контролю

Організація поточного та підсумкового семестрового контролю знань студентів, проведення практик та атестації, переведення показників академічної успішності за 100-бальною шкалою в систему оцінок за національною шкалою здійснюється згідно з “Положенням про систему поточного і підсумкового контролю, оцінювання знань та визначення рейтингу здобувачів освіти”. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).



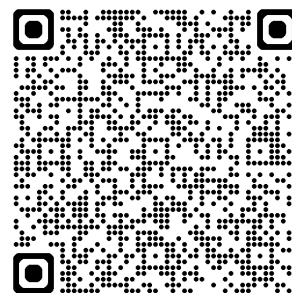
2) щодо оскарження результатів контрольних заходів

Здобувачі вищої освіти мають право на оскарження оцінки з дисципліни отриманої під час контрольних заходів. Апеляція здійснюється відповідно до «Положення про політику та врегулювання конфліктних ситуацій». Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).



3) щодо відпрацювання пропущених занять

Згідно “Положення про організацію освітнього процесу” здобувач допускається до семестрового контролю з конкретної навчальної дисципліни (семестрового екзамену, диференційованого заліку), якщо він виконав усі види робіт, передбачені на семестр навчальним планом та силабусом/робочою програмою навчальної дисципліни, підтвердив опанування на мінімальному рівні результатів навчання (отримав ≥ 35 бали), відпрацював визначені індивідуальним навчальним планом всі лекційні, практичні, семінарські та лабораторні заняття, на яких він був відсутній. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).



4) щодо дотримання академічної доброчесності

“Положення про академічну доброчесність” закріплює моральні принципи, норми та правила етичної поведінки, позитивного, сприятливого, доброчесного освітнього і наукового середовища, професійної діяльності та професійного спілкування спільноти Університету, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).



5) щодо використання штучного інтелекту

“Положення про академічну доброчесність” визначає політику щодо використання технічних засобів на основі штучного інтелекту в освітньому процесі. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#). “Положення про систему запобігання та виявлення академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації академічних творів” містить рекомендації щодо використання в академічних текстах генераторів на основі штучного інтелекту. Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).



6) щодо використання технічних засобів в аудиторії та правила комунікації

Використання мобільних телефонів, планшетів та інших гаджетів під час лекційних та практичних занять дозволяється виключно у навчальних цілях (для уточнення певних даних, перевірки правопису, отримання довідкової інформації тощо). На гаджетах повинен бути активований режим «без звуку» до початку заняття. Під час занять заборонено надсилання текстових повідомлень, прослуховування музики, перевірка електронної пошти, соціальних мереж тощо. Під час виконання заходів контролю використання гаджетів заборонено (за винятком, коли це передбачено умовами його проведення). У разі порушення цієї заборони результат анулюється без права перескладання. Ознайомитись з відповідним документом можна за [посиланням](#).



Комунікація відбувається через електронну пошту і сторінку дисципліни в Moodle.

7) щодо зарахування результатів навчання, здобутих шляхом формальної/інформальної освіти

Процедури визнання результатів навчання, здобутих шляхом формальної/інформальної освіти визначаються «Положенням про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та / або інформальної освіти». Ознайомитись з документом можна за [покликанням](#).



№ п/п	Перелік онлайн-курсів	Перелік тем, які можуть бути перераховані (за умови наявності сертифіката на ім'я та прізвище студента/студентки)
1.	Платформа Coursera Course “The Arts and Science of Relationships: Understanding Human Needs” (сертифікат безкоштовно за	Тема 8. Сімейні конфлікти Тема 9. Сімейні кризи

	умови написання мотиваційного листа) The Arts and Science of Relationships: Understanding Human Needs Coursera	
--	---	--

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

При вивченні дисципліни застосовується комплекс методів для організації навчання студентів з метою розвитку їх логічного та абстрактного мислення, творчих здібностей, підвищення мотивації до навчання та формування особистості майбутнього фахівця в галузі психології.

Програмний результат навчання	Метод навчання	Метод оцінювання
ПРН1. Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	диспут, бесіда-діалог проблемно-пошуковий метод	усний контроль, поточний контроль
ПРН2. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	комп'ютерні і мультимедійні методи, бесіда, дискусії	поточний контроль, письмовий контроль, самооцінювання
ПРН3. Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.	мозковий штурм, бесіда-діалог, дискусія, кейс-метод	усний контроль, самооцінювання, оцінювання в міні-групах

ПРН 4. Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.	мозковий штурм, бесіда-діалог	усний контроль
ПРН 5. Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проективні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	дискусія, кейс-метод	самооцінювання
ПРН9. Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання (зокрема, щодо організації заходів раннього втручання).	репродуктивний	поточний контроль
ПРН 10. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.	репродуктивний; проблемно-пошуковий	поточний контроль

ПРН 11. Скласти та реалізовувати план консультативного процесу з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій (в т.ч. у роботі з особами, що отримали психологічні травми, зокрема внаслідок війни).	репродуктивний кейс-метод	усний контроль; письмовий контроль
ПРН12. Скласти та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів, тощо, відповідно до вимог замовника.	репродуктивний кейс-метод	усний контроль; письмовий контроль
ПРН13. Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.	аналітичний дискусія	поточний контроль
ПРН 16. Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога	аналітичний дискусія	поточний контроль

ПРН18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначити зміст запиту до супервізії.	аналітичний дискусія	поточний контроль
ПРН20. Організовувати і здійснювати психологічну підтримку в умовах підвищеного соціального напруження, травматичного досвіду або наслідків воєнних дій.	репродуктивний; проблемно-пошуковий	поточний контроль

ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Вид	Зміст	% від загальної оцінки	Бал	
			min	max
Поточні контрольні заходи	Аудиторна робота на семінарах	35	35	60
	Самостійна робота	25		
	ВСЬОГО	60		
Підсумкові контрольні заходи	залік, екзамен	40	25	40
Всього:	-	100	60	100

Процедура проведення контрольних заходів, а саме поточного контролю знань протягом семестру та підсумкового семестрового контролю, регулюється «Положенням про систему поточного та підсумкового контролю оцінювання знань та визначення рейтингу студентів», яке розміщено на сайті університету в розділі «Публічна інформація»: <https://ukd.edu.ua/node/1149>

Фіксація **поточного** контролю здійснюється в “Електронному журналі обліку успішності академічної групи” на підставі чотирибальної шкали - “2”; “3”; “4”; “5”. У разі відсутності студента на занятті виставляється “н”. За результатами поточного контролю у Журналі, автоматично визначається підсумкова оцінка, здійснюється підрахунок пропущених занять.

Критерії оцінювання відповіді на практичному занятті:

Кількість балів	Характеристика
5 балів	Здобувач в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову та додаткову літературу. Ініціативне та творче ставлення до виконання різних типів завдань. Правильно виконує усі завдання. Здобувач освіти володіє всіма необхідними практичними навичками.
4 бали	В більшій мірі володіє навчальним матеріалом, але може допускати незначні помилки під час усних виступів та письмових відповідей, використовує лише обов’язкову літературу, недостатньо аргументує думку, розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань не повною мірою, допускаючи при цьому окремі неточності. Здобувач володіє більшістю необхідних практичних навичок.
3 бали	Не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, з помилками (без аргументації та обґрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Здобувач володіє менш як половиною необхідних практичних навичок.

2 бали	Поверхнево володіє навчальним матеріалом та не зможе його викласти, пояснити, не розуміє змісту значної частини теоретичних питань та практичних завдань, засвоєно лише деякі поняття з теми. Здобувач володіє лише деякими практичними навичками.
0 балів	Не володіє навчальним матеріалом, не розуміє змісту теоретичних питань та практичних завдань.

Критерії оцінювання розв'язання професійно-орієнтованого завдання (психологічної задачі)

При оцінюванні професійно-орієнтованого завдання (психологічної задачі), враховуються наступні показники:

- рівень засвоєння теоретичних знань студентами;
- самостійність їх оцінних суджень;
- вміння застосовувати набуті теоретичні знання з психології при розв'язанні задач;
- характеристики відповідей при розв'язанні задач;
- уміння розв'язувати проблемні ситуації, робити висновки, формулювати гіпотези тощо;
- навички самостійного розв'язання задач репродуктивного, продуктивного чи творчого рівня студентами.

Оцінюванню підлягають загальні уміння:

- характеристики відповіді: елементарна, фрагментарна, неповна, повна, логічна, доказова, творча; її глибина, доказовість, узагальненість, обґрунтованість, осмисленість, креативність мислення тощо;
- якість знань: правильність, повнота осмисленість, глибина, гнучкість, системність, узагальненість;
- ступінь сформованості загальнонавчальних та предметних умінь та навичок;
- рівень оволодіння розумовими операціями (аналіз, синтез, порівняння, уміння робити висновки тощо);

- самостійність оцінних суджень.

Оцінюванню підлягає також відповідність запропонованого здобувачем освіти розв'язку задачі таким вимогам:

- 1) узгодженість отриманого результату з умовами задачі;
- 2) обґрунтованість обраного шляху розв'язання;
- 3) логіка розв'язання, що відбиває ступінь розуміння умов задачі;
- 4) використання в процесі розв'язання психологічних знань, володіння понятійним апаратом психологічної науки.

Відповіді мають продемонструвати знання теоретичного матеріалу теми, володіння понятійним апаратом, вміння висловити власну думку, зробити висновок, використовувати теоретичні знання при комплексному розв'язанні задач.

Деталізовані критерії оцінювання розв'язання професійно-орієнтованого завдання (психологічної задачі)

Оцінка	Критерії
5 балів	Здобувач правильно розв'язав психологічну задачу, дано розгорнуте пояснення та обґрунтування зробленого висновку. Здобувач демонструє методологічні та теоретичні знання, вільно володіє науковою термінологією. При аналізі запропонованої ситуації виявляє творчі здібності, знання додаткової літератури. Демонструє добрі аналітичні здібності, здатний при обґрунтуванні своєї думки вільно проводити аналогії між темами, психічними явищами. Вміє аргументувати свої думки.
4 бали	Задача вирішена правильно, дано пояснення та обґрунтування зробленого висновку. Здобувач демонструє методологічні та теоретичні знання, проте допускає деякі неточності під час оперування науковою термінологією й деякі помилки під час встановлення логічних взаємозв'язків.
3 бали	Здобувач показує знання методики розв'язання психологічної задачі та змісту застосовуваного понятійного апарату і формул. Проте допущені помилки у розв'язанні не дають можливості зробити правильні висновки. Здобувач допускає суттєві помилки під час встановлення логічних взаємозв'язків та використанні наукової термінології.

2 бали	Здобувач частково розв'язав психологічну задачу, але не спромігся аргументувати свою відповідь, помилився у використанні понятійного апарату та методики розв'язання задачі.
0 балів	Здобувач неправильно розв'язав психологічну задачу, показав незадовільне знання понятійного апарату, або взагалі нічого не відповів.

Критерії оцінювання самостійної роботи:

<i>Кількість балів</i>	<i>Опис критерію</i>
<i>5 балів</i>	Завдання виконано повністю, з високим рівнем якості, демонструє глибоке розуміння матеріалу. Робота характеризується творчим підходом, глибоким аналізом і застосуванням теоретичних знань на практиці. Усі аспекти завдання розкрито, а результати роботи є обґрунтованими. У практичних завданнях використано правильні методи аналізу та прийнято оптимальні рішення. Структура й оформлення роботи відповідають усім вимогам, робота вирізняється чіткістю та логічністю.
<i>4 бали</i>	Завдання виконано якісно та з дотриманням основних вимог. Робота демонструє достатній рівень розуміння матеріалу, наявність високого рівня розвитку навичок аналізу, синтезу, узагальнення. Теоретичні знання застосовано правильно, залучено відповідний інструментарій для виконання завдань. У практичних завданнях результати здебільшого коректні, хоча можуть бути незначні недоліки в деталях, таких як неповний аналіз окремих аспектів. Робота структурована й логічно оформлена, а висновки відповідають поставленим цілям. Оформлення відповідає вимогам, незначні недоліки не впливають на якість. Результати роботи можуть бути використані на практиці, але окремі аспекти потребують доопрацювання.
<i>3 бали</i>	Завдання виконано з дотриманням основних вимог, однак воно демонструє середній рівень розуміння матеріалу студентом. У роботі використано обмежену кількість теоретичних джерел, або вони застосовані некоректно. Для

	практичних завдань результати мають загальну відповідність вимогам, проте присутні недоліки в деталях, таких як неповне розкриття задачі чи наявність окремих помилок. Студент демонструє здатність виконувати завдання, але без достатньої глибини та критичного осмислення. Наявні недоліки в структурі роботи або застосуванні методів. Частково дотримано вимоги до оформлення, але є логічні неточності. Результати роботи мають обмежене практичне значення, можливі помилки в їх застосуванні.
2 бали	Завдання виконано частково або невідповідно до поставлених вимог. Результати роботи демонструють низький рівень розуміння теми та відсутність самостійності у виконанні. При виконанні завдання спостерігається мінімальне залучення теоретичних знань, не використано за необхідності належний інструментарій. У практичних типах завдань допущено серйозні помилки, які призводять до викривлення суті роботи. Поручено вимоги до оформлення або структури, а також спостерігаються грубі помилки в обґрунтуванні рішень чи результатів. Робота хаотично структурована, не дотримано вимог до оформлення, а результати є некоректними або непридатними для практичного застосування.
0 балів	Завдання не виконано або виконано повністю неправильно

Усі пропущені заняття, а також негативні оцінки студенти зобов'язані відпрацювати впродовж трьох наступних тижнів. У випадку недотримання цієї норми, замість “н” в журналі буде виставлено “0” (нуль балів), без права перескладання. Відпрацьоване лекційне заняття в електронному журналі позначається літерою «в».

До підсумкового контролю допускаються студенти які за результатами поточного контролю отримали не менше 35 балів. Усі студенти, що отримали 34 бали і менше, не допускаються до складання підсумкового контролю і на підставі укладання додаткового договору, здійснюють повторне вивчення дисципліни впродовж наступного навчального семестру.

Підсумковий контроль знань у формі екзамену проводиться у вигляді комп'ютерного тестування. За результатами підсумкового контролю (екзамен) студент може отримати 40 балів.

Студенти, які під час підсумкового контролю отримали 24 бали і менше, вважаються такими, що не склали екзамен і повинні йти на перескладання.

Загальна семестрова оцінка з дисципліни, яка виставляється в екзаменаційних відомостях оцінюється в балах (згідно з **Шкалою оцінювання знань за ЄКТС**) і є сумою балів отриманих під час поточного та підсумкового контролю.

Шкала оцінювання знань за ЄКТС:

Оцінка за національною шкалою	Рівень досягнень, %	Шкала ECTS
Національна диференційована шкала		
Відмінно	90 – 100	A
Добре	83 – 89	B
	75 – 82	C
Задовільно	67 – 74	D
	60 – 66	E
Незадовільно	35 – 59	FX
	0 – 34	F

Студенти, які не з'явилися на екзамен без поважних причин, вважаються такими, що отримали незадовільну оцінку.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література:

1. Горецька О.В., Сердюк Н. Психологія сім'ї : навчальний посібник для студентів спеціальності «Практична психологія», «Початкова освіта». Бердянськ : Видавець Ткачук О.В., 2015. 216 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi79/0058838.pdf>
2. Етика та психологія сімейного життя : навчально-методичний посібник / укладач О. Л. Пінська. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 200 с.
3. Калиніна Р. Р. Введення в психологію сімейних відносин. Київ: Видавництво, 2018. 351 с.
4. Помиткіна Л. В., Злагодух В. В., Хімченко Н. С., Погорільська Н. І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2017. 270 с.
5. Психологія сім'ї: підручник / за ред. В. М. Поліщука. Суми: Університетська книга, 2023. 281 с. URL: https://epkmoodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/67927/mod_resource/content/1/V_Polishchuk_Pidruchnik_2021_IL.pdf
6. Седих К. Психологія сім'ї. 4-те видання, виправлене. Київ: Академія, 2024. 192 с.
7. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Вид. 2-ге, змін. та доповн. Луцьк: Вежа-Друк, 2021. 480 с. https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/21440/1/posibnyk_simia%202021.pdf
8. Халік О. О. Консультування нуклеарної та розширеної сім'ї в системному методі. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти : збірник наукових праць* / за наук. ред. Ю.М.Карандишева, Т.В.Сенько [та ін.]; заг. ред. Н.М.Токаревої. Вип. 7. К.: ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. С. 290-297.
9. Цільмак О. М., Лефтеров В. О. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі. Київ: Ліра-К, 2024. 266 с.

Додаткова література:

1. Варіативність соціалізації особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства : монографія / авт. колектив : Н. М.

- Токарева, А. В. Шамне, О. О. Халік [та ін.]; ред. Н. М.Токаревої. Київ : ТОВ НВП «Інтерсервіс», 2017. 220 с.
2. Сова М. О. Психологія сім'ї: Навчальний посібник. Київ : 2014. 212 с. URL: https://psychologdcpp.in.ua/wp-content/uploads/2020/02/psihologiya_simy_i.pdf
 3. Халік О. О., Бикова О.Ф. Системна інтегративна модель психотерапії і консультування (СІМПіК) в практиці підготовки психологів та інших спеціалістів допомагаючих професій *Актуальні проблеми психології в закладах освіти : збірник наукових праць*; заг. ред. Н.М. Токаревої. Випуск 9. Київ. ТОВ НВП "Інтерсервіс", 2019. С. 307-324.
 4. Халік О. О., Бикова О. Ф. Онлайн-консультування та телетерапія у роботі з парою та сім'єю. *Актуальні проблеми психології в закладах освіти : зб. наук. праць*. Кривий Ріг, 2021. Т.11. С. 248–258.
 5. Халік О. О., Косяк Т.С. Взаємозв'язок загальної та рольової самооцінки жінок, їх вплив на стосунки у сімейній системі. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2021. №5. С. 80-86.
 6. Халік О. О. Сім'я з дітьми на карантині: результати психологічного дослідження. *Сім'я як дзеркало системи сучасного світу* : Матеріали ХІХ Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф. з системної сімейної психотерапії УСП (Чернівці, 16-18 жовтня 2020 р.) ; [редкол. : Т. М. Бойчук (голова), Л. А. Любіна (співголова) та ін.], БДМУ, Чернівці : Технодрук, 2020. С. 77–82.

Електронні інформаційні ресурси

1. <https://scholar.google.com.ua/>
2. <http://www.nbu.gov.ua/>
3. <https://global.oup.com/academic/content/series/o/oxford-library-of-psychology-olop/?cc=ua&lang=en&>
4. <https://www.coursera.org/>
5. <https://bio.lib.cam.ac.uk/psychology-library>
6. [АІС "Я-психолог"](#)